

TANQIDIY FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI

Saydaxmatova Mohtobaxon

Farg'ona davlat universiteti

pedagogika nazariyasiva tarixi (faoliyat turi bo'yicha) mutaxassisligi

2-kurs magistranti

moonlight1429@icloud.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning didaktik asoslari, uning ahamiyati va zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilingan. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish, tahliliy va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Maqolada muammoli ta'lim, keys-stadi, debatlar kabi metodlarning ahamiyati hamda ushbu jarayonda yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, tadqiqotlar natijasi va amaliy tajribalar asosida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, didaktik asoslar, muammoli ta'lim, keys-stadi, debatlar, ta'lim metodlari, fikrlash ko'nikmalari.

Аннотация: В данной статье рассматриваются дидактические основы развития навыков критического мышления, их значение и место в современной системе образования. Критическое мышление играет важную роль в формировании у учащихся способности принимать самостоятельные решения, аналитического и логического мышления. В статье анализируется значение таких методов, как проблемное обучение, кейс-стади, дебаты, а также рассматриваются возникающие проблемы и пути их решения. На основе результатов исследований и практического опыта даны рекомендации.

Ключевые слова: Критическое мышление, дидактические основы, проблемное обучение, кейс-стади, дебаты, методы обучения, навыки мышления.

Annotation: *This article examines the didactic foundations of developing critical thinking skills, their significance, and their role in the modern education system. Critical thinking plays a key role in fostering students' ability to make independent decisions and develop analytical and logical reasoning skills. The article analyzes the importance of methods such as problem-based learning, case studies, and debates, as well as challenges and solutions in this process. Recommendations are provided based on research findings and practical experience.*

Keywords: *Critical thinking, didactic foundations, problem-based learning, case study, debates, teaching methods, thinking skills.*

Kirish

Bugungi zamonaviy jamiyatda o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ta'limning muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Tanqidiy fikrlash – bu o'quvchilarning mustaqil qarorlar qabul qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va asosli xulosalar chiqarish qobiliyatidir. Didaktik yondashuvlar orqali ushbu qobiliyatni shakllantirish nafaqat ta'limning sifati, balki yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning didaktik asoslari, asosiy tamoyillari va samarali metodlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu jarayonda duch kelinadigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham muhokama qilinadi.

Tanqidiy fikrlashning mohiyati va ahamiyati

Tanqidiy fikrlash – bu faktlarni tahlil qilish, o'xshashliklar va tafovutlarni aniqlash, dalillarni solishtirish va asosli xulosalar chiqarishga asoslangan kognitiv jarayondir. Ushbu qobiliyat insonning nafaqat ta'lim jarayonida, balki kundalik hayotda to'g'ri qarorlar qabul qilishida muhim rol o'ynaydi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning ahamiyatli jihatlari:

1. Bilimlarni amalda qo'llash: O'quvchilar nazariy bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rganadilar.

2. Mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish: O'quvchilar avtoritetlardan qaram bo'lmagan holda, o'z fikrlarini ishlab chiqadilar.

3. Tanqidiy savol berish qobiliyati: O'quvchilar o'rgangan mavzularni chuqurroq o'rganish uchun muhim savollar qo'yadilar.

Didaktik yondashuvlarning tanqidiy fikrlashdagi roli

Didaktik yondashuvlar ta'lim jarayonining mazmunini tizimli tashkil qilishni talab etadi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilish lozim:

1. Faollik tamoyili: O'quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etib, bilimlarni mustaqil egallashlari kerak.

2. Muammoli ta'lim tamoyili: O'quvchilarga hayotiy muammolarni hal qilishni o'rgatish orqali ularning tahlil qilish qobiliyatlari rivojlantiriladi.

3. Hamkorlik tamoyili: Jamoaviy ishlash jarayonida o'quvchilar fikr almashadilar va tanqidiy tahlil ko'nikmalarini oshiradilar.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari:

Tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun zamonaviy didaktik metodlardan foydalanish zarur. Quyida ushbu metodlar yoritilgan:

1. Muammoli ta'lim metodlari:

O'qituvchi o'quvchilarga muammoli savollar yoki vaziyatlar beradi, masalan:

- "Ekologik inqirozning oldini olish uchun qanday choralar ko'rish kerak?"

- "Nima uchun ba'zi davlatlar iqtisodiy rivojlanishda ortda qolmoqda?"

2. Keys-stadi (case study):

O'quvchilarga real hayotiy vaziyatlar haqida keyslar taqdim etiladi. Ular keysni o'qib, tahlil qiladi va o'z yechimlarini taqdim etadilar.

3. Debatlar va bahslar:

Bahs va debatlar tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda samarali metod hisoblanadi. O'quvchilar turli fikrlarni himoya qilish orqali asosli dalillar keltirishga o'rganadilar.

4. Klasterning tahlil metodlari:

O'quvchilarga mavzu bo'yicha ma'lumotlarni guruhlash va tahlil qilish vazifasi beriladi. Bu metod ular uchun mavzuni tizimli o'rganishga imkon yaratadi.

5. Savol-javob metodlari:

O'qituvchi o'quvchilarni mantiqiy savollar bilan yo'naltiradi va ularni savollarga javob berishga undaydi. Masalan: "Agar energiya resurslari tugasa, bu jamiyatga qanday ta'sir qiladi?"

Amaliy natijalar va tajribalar

O'quvchilarda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli ta'lim va keys-stadi metodlarini qo'llash samarali natijalar beradi. Masalan, guruh ishlari orqali o'quvchilarning 80% tanqidiy savol qo'yish qobiliyati oshganligi aniqlangan. Shuningdek, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishda ularning mustaqillik darajasi oshgan.

Duch kelinadigan muammolar: tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish jarayonida quyidagi qiyinchiliklar yuzaga keladi:

1. O'quvchilarning passivligi: Ba'zi o'quvchilar tanqidiy tahlil qilishga unchalik qiziqmaydi.

2. O'qituvchining malakasi: O'qituvchi tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga mo'ljallangan metodlarni yaxshi o'zlashtirmagan bo'lishi mumkin.

3. Vaqt cheklovi: Dars davomida tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun ko'proq vaqt talab etiladi.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchilar doimiy ravishda malakasini oshirishi va o'quvchilarning qiziqishini rag'batlantirishi lozim.

Xulosa

Tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu qobiliyat o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va mantiqiy qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Didaktik yondashuvlar va zamonaviy metodlar orqali tanqidiy fikrlashni samarali rivojlantirish mumkin. Shu bois, o'qituvchilar ushbu qobiliyatni shakllantirishga yo'naltirilgan darslarni tashkil etishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dewey, J. How We Think. Boston: D.C. Heath, 1910.
2. Paul, R., & Elder, L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life. Pearson, 2014.
3. Савин Н.В. Педагогика. Москва: Просвещение, 2002.
4. Xolbekova M., Usmonova N. Zamonaviy ta'lim metodlari va texnologiyalari. Toshkent: Fan, 2018.
5. Brown, H.D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education, 2007.
6. Norman, G.R., & Schmidt, H.G. Problem-Based Learning: A Review of Evidence. Academic Medicine, 1992.